

AZ ELŐADÁSOK ÖSSZEFOGLALÓI

ANNUS IRÉN

Szabadság, szerelem!

„Szabadság, szerelem! E kettő kell nekem!” Emlékszem, oly sokszor szavaltuk, majd énekeltük büszkén Koncz Zsuzsa felvételére ezeket a sorokat a késő kádári időkben, magától értetődőnek tartva a szavak jelentését. Ezt egy szélesebb kulturális jelenség részeként éltük meg, mi naiv és idealista gimnazisták, melyben jó néhány mű szerveződött a politikai és szerelmi szabadság párhuzamba állítása köré. Az egyik Makk Károly úttörő műve, az *Egymásra nézve* (1982) című film volt. A mű Galgóczi Erzsébet önéletrajzi ihletésű sikeres kisregényét dolgozza fel, ami a korai Kádár-korszak ily módon valóságba helyezett kritikáján keresztül nyúl az 56-os forradalomhoz az azt követő politikai elnyomás bemutatásával, és elsőként a magyar filmtörténetben, témaként veti fel a leszbikus szerelem szabadságának eltírását. Érdekes módon, míg a filmet nagy sikerrel játszották, s politikai üzenetével sokan azonosultak, a felvetett szerelmi szabadság ügyét már nem tették oly sokan magukévá. Ami kijár Petőfinek, nem jár ki Galgóczinak?!

ANTONI RITA

Gender és szexualitások: Attitűdök a magyar goth szintéren

A dolgozat ötletét Ann Wilkins „So full of Myself as a Chick: Goth Women, Sexual Independence, and Gender Egalitarianism” című cikke szolgáltatta. A cikk abból a feltevésből indul ki, hogy ebben a közösségben a résztvevők viszonylag szabadon áthághatják a női passzivitás társadalmi normáit, ugyanakkor rámutat a közeg hiányosságaira is. Ezt a tanulmányt szándékozom a magyar szcénára átültetni. Az interjúalanyok 18 és 38 év közötti, magukat a szubkultúra tagjának valló nők és férfiak. A magyar goth szubkultúra képviselői jóval visszafogottabbak az amerikai vagy nyugat-európai szintérhez képest. Jóval több a nő, mint a férfi, legalábbis azok, akik külsőségeket is vállalják, ami többek között a homofóbiával van összefüggésben. A szubkultúra, noha relatív szabadságot nyújt, nem mentes a korlátoktól.

BAJNER MÁRIA

A történet új, a nő a régi

A populáris női magazinokban megjelenő reklámokban és azok képfeliratain a nő szimbolikus története olvasható, ahol a keret változhat, de a tartalom több évtizede a régi. A kötelező heteroszexualitást erősítő címkézett testek a patriarchális „rend” kellékei, amelyek-többek között- arra hivatottak, hogy a gender-szerepeket, az emberi sorsokat determinálják. Dolgozatomban azt vizsgálom, hogy a tömegkultúra által megjelenített test(iség) és élettörténet mely pontokon keresztezi az író(nő) szövegébe ágyazott gender-mintát, illetve azt, hogy a populáris és magaskultúra üzenetei mennyire támasztják alá, vagy sértik és forgatják fel a fogyasztók (befogadók) értékrendjét és attitűdjét.

BARÁT ERZSÉBET

A homofóbia térnyerése és a politikai elitek játszmái

Előadásomban a nyelvhasználat és a hatalom összefüggéseit olyan eset kapcsán tárgyalom, ahol a politikai és jogi küzdelmek tétje maga a nyelvhasználat s ezért eleve lehetetlen a leíró megközelítési mód, ahol a nyelv (és használója) könnyen tűnhetne az események kommentálójának. A konkrét ügy, melynek kapcsán az elmúlt tíz év tendenciózus megfélemlítési stratégiáit vizsgálom, a Háttér Társaság

a Melegekért egyesület keresete, amelyben a jogvédő szervezet az egyenlő bánásmód megsértése kapcsán kérte a Károli Gáspár Református Egyetem jogi elmarasztalását. A Társaság az Egyetem által nyilvánosan közzétett azon téziseket támadta, amelyek szerint nem helyeselhető homoszexuális életet folytató személyek vallásánári és lelkeszi képzése. A Fővárosi Bíróság ítélete szerint a hivatkozott tézis, melyet sajtónyilatkozatában tett közzé az Egyetem, azért nem sértene az egyenlő bánásmód követelményét, mert az pusztán véleménynek tekintendő. A 2004-es jogi eset kapcsán arra szeretnék rávilágítani, hogy naivnak bizonyult a Háttér jogértelmezése, mely szerint a bírói határozat döntő jelentőségű, mert a gyakorlatban is megnyitja a lehetőséget a társadalmi szervezetek saját jogú perindításához. Mára bezárult a jogértelmezés eme kiskapuja is, a közösséghez tartozás jogán *sem* lehet pert indítani, csak konkrét, egyéni sérelmek estén. Az immáron ötédszörrre elbukni látszó, a gyűlöletbeszédet szankcionálni kívánó törvényjavaslat egyre romló esélyeinek okait kutatva egyrészt azt vizsgálom, miként záródnak egyre szűkebbre a nem normatívnak tekintett szexualitás lehetséges terei Magyarországon, miként lehet ezt az érvelés logikájában tetten érni – a magát nyitottnak gondoló intézmények és képviselőik nyelvi megnyilvánulásaiban. Másrészt e közben a mellett próbálok érvelni, miért *nem* tekinthető mindez egy „kisebbség” belügynek, sokkal inkább az autonómiaira törekvő társadalmi csoportok életének szabadságfokát megbízható módon jelző indikátornak.

BERÁN ESZTER

A szexualitás intézményének megnyilvánulása a terápiás diskurzus során megvalósuló narratív konstrukcióban

A szexualitással kapcsolatos dilemmák és nehézségek a hosszú-távú, dinamikus terápiás kezelés egyik alapvető tematikáját képezik. A szexualitás kifejeződése a terápiás diskurzusban (is) valamiféle ideológiát jelenít meg, ami a nemi identitás közös konstrukcióját a terápiás diskurzus intézményi keretein belül, a terápiás célok megvalósításának függvényében formálja, alakítja. Vizsgálatunkban a terápiás diskurzust egy olyan narratív konstrukciós folyamatként értelmeztük, melynek során a kezelt személy és a terapeuta egy közös konstrukciós folyamatban hozzák létre a páciens életére vonatkozó narratívumokat. Ennek a konstrukciós folyamatnak meghatározó eleme a beszédben megvalósított narratív perspektíva (NP), és a NP váltás érzelmi és figyelmi szabályozó szerepe. A NP kifejezi azt a nézőpontot, amelyből a narrátor/karakter megnyilvánulásain keresztül a történet karaktereit és eseményeit látjuk. A NP a fizikai nézőponon kívül a beszélők intencionális, érzelmi, ideológiai viszonyulásait is magába- foglalja. Ennek a sokrétű viszonyulásnak leírására NP modellünkben a NP négy aspektusát különítettünk el: fizikai, szubjektív, intencionális, és pszichés narratív szint aspektusait. A dolgozat egy nő páciens női terapeutával folytatott beszélgetésében a NP-ban kifejezett érzelmi és ideológiai viszonyok összefüggéseit vizsgálja, ezen belül a szexus kifejeződését, és ennek a nemi identitás kifejeződésének közös konstrukcióban történő kialakítását.

BORGOS ANNA

Nemek között. A bifóbia elmélete és gyakorlata

Az előadás a biszexuális tapasztalatot és a bifóbia jelenségét vizsgálja, összekapcsolva az elméleti megközelítéseket a magyarországi meleg közösség biszexualitás iránti attitűdjének nem-reprezentatív feltérképezésével (interjúk, internetes fórumok). Feltevésem szerint a biszexualitásról szóló diskurzus szorosan összefügg a szexuális identitásokat illető általános koncepciókkal. Az egyik jellegzetes nézőpont olyan rendszerben helyezi el a biszexualitást, amelyben a biológiai nem, a társadalmi nem és a szexuális orientáció egyértelmű és rögzített kategóriák. Ebben a keretben a biszexualitás egyfelől „zavaró” jelenség, melyet számos, beszédesen sztereotip vélemény övez a meleg közösség és a heteroszexuálisok részéről egyaránt, másfelől egy meglehetősen láthatatlan, (ön)reprezentálatlan, közösségi-politikai identitással nem rendelkező csoport a szubkultúrán belül (kívül?). Egy másik, elméletibb megközelítés ugyanakkor éppen e rögzített struktúra és ezzel együtt a hagyományos identitáspolitikai meghaladásának, az identitások átjárhatóságának lehetőségét látja a biszexualitásban. Az előadás ezeket a gondolatmeneteket próbálja feltárni, és azt a kérdést is felveti, hogy lehetséges-e e

nézőpontok összebékítése, figyelembe véve a szexuális kisebbségek csoportjainak sajátos szükségleteit, egyszerűsítve a szexuális identitások esetleges, konstruált és átjárható természetét is.

BOCSI VERONIKA

Az időszociológia gender-olvasatáról

Az időszociológiában a gender problematika kutatását több tényező is indokoltá teheti – a két nem időhöz való viszonya számos eltérő vonást mutat, amely rányomja bélyegét az életmódra, valamint az egyéni perspektívákra és időhorizontokra is. Több empirikus vizsgálat is felhívja a figyelmet arra a tényre, hogy a férfiak és a nők esetében nem csak a kötöttségek eltérő rendszere, hanem az idő megélése, annak keretei is eltérőek lehetnek – a nők más időperspektívában gondolkodnak, kötöttségeik más életritmust tesznek szükségessé, életmódjuk pedig sokkal inkább megfeleltethető az ún. „Zeit-kollage” jelenségének. Mindezen tendenciákat természetesen átszínezik az utóbbi évtizedek életmódjában megfogható trendek is: a posztmodern idő, amely a korábbi időfelhasználást alapjaiban alakítja át, valamint a két nem időfelhasználásának egyre bonyolultabb viszonya, amelyet többek között a munkaerő piaci lehetőségek és a társadalmi különbségek is tovább színesítenek.

Az elméleti keretek felvázolása után az időmérleg-vizsgálatok technikájának segítségével mutatjuk be a nemek eltérő időfelhasználásának főbb vonásait - összevetve az államszocializmus éveinek adatait az utóbbi évtizedek trendjeivel – mindezt természetesen a nemzetközi kutatási adatokkal összevetve kerül ismertetésre. Végül egy saját kutatás eredményeire támaszkodva próbáljuk felvázolni a jelenlegi egyetemi-főiskolai hallgatók időfelhasználásának nemi különbségeit, megvizsgálva, hogy egy olyan környezetben, ahol a munkaerő piaci és a gyermeknevelésből adódó eltérő kötöttségek sokkal kevésbé érvényesülnek, az idő kezelése milyen eltérő vonásokat mutat. Kiemelt figyelmet fordítunk az időfelhasználást befolyásoló háttérváltozók feltérképezésére is (határon belüli-, ill. határon túli felsőoktatási intézmények, kulturális- és gazdasági tőke mértéke, szülők iskolai végzettsége, egyetemi-főiskolai karok rendszere).

BUDAY ZSUZSA

Anyává lenni vagy nem lenni: Néhány kérdés az anya-nőről

A dolgozat a női szexualitás és anyaság témakörében próbál válaszokat találni néhány kérdésre. Ehhez premisszaként állítom, hogy a nő teste, bár ő maga politikailag és társadalmilag esetleg nem publikus/nyilvános, nem kap nyilvános teret, a testéhez kötődő változások, azon döntés, hogy gyereket akar-e vagy sem, azt mindenképp publikussá teszik. A nő teste mindig jelölő helyzetben van, soha nem tabula rasa. A kérdéseim ehhez kapcsolódóan: kinek a döntése születik vagy nem születik meg, ölt testet gyermek formájában? Milyen társadalmi tényezők határozzák meg a nők gyerekvállalásának-nemvállalásának kérdését? A társadalmi rétegződés, etnikai hovatartozás hogyan befolyásolhatja az anyaság-nem anyaság kérdését? Hogyan viszonyulnak egymáshoz a gyermektelen, gyermeces, esetleg többgyerekes nők? Milyen anyakép él a mai nőkben és ezt hogyan befolyásolja a nőideálról kialakult általános kép? Milyen viszony áll fenn az anyaság valamint a női szexualitás között? Egy kérdésben összefoglalva: mennyire konstruált, diszkurzív jellegű a női szexualitás, és ebben a folyamatban hol kaphat az anyaság helyet?

CZIBERE ANDRÁS

A női ikonok és antiikonok mint a heteró metrószexualitás megtestesítői a kortárs kultúrában

A meleg női ikonok vagy a meleg női ikonjai Marilyn Monroe-tól Madonnáig – a meleg férfiak számára – önmagukat igazoló transzgenderek saját természetes maskulin identitásuk elfogadtatására, illetve a feminin(sztereo)tipizálásuk elhárítására legitim módon, ezáltal látens elfogadására – önmagukat hasítva. Mi ez a „feminin kényszer”? Ez a meleg androgunitás legitim heteroszexuális kifejezési lehetősége a metrószexuális hasító önigazoláson keresztül; nem vállalva saját

maszkulinitásuk társadalmi legalizációs kifejezését/kifejeződését. Rossz kompromisszum a „meleg heteróság” és a „heteró melegség” között, ahogy ez a mai magyar meleg szubkultúrában kifejezésre jut. A vulgáris metrószexuális, s ezáltal áttételesen női ikonok is ezt szimbolizálják. A rossz ikonokat a melegek teremtik, sokszor közvetlen többségi kényszer nélkül, önmaguk megalkuvó (ön)elfogadtatására. A nők léte a heteró kultúrában szexuális „határeset” – a szex szimbólum, mint egyfajta „borderline-jelenség”; látszat és lényeg ikersége, szinonimitása, melynek révén hasítottság jön létre a nőideál-képben. Ezt a hasadtságot a patriarchális kultúra okozza, hiszen elvárást támaszt, és kiszolgáltatottságba taszít. Talán az adekvát, a kényszernormáitól felszabadult meleg nőkép jelenthet alternatívát, mivel nem normalizál, csak akceptál. A nőket az antropomorf önképükben kívánja ábrázolni, „nőképek” nélkül. A metrószexualitás kizárja a melegség teljességét, mivel a melegek természetes férfiidentitását teszi kommersz, legitim fogyasztható áruvá. A melegség keresi új arcát a XXI. században, de ezt csak a női, és nem a metrószexuális transzgenderek feldolgozása révén érheti el – legitimizálva saját maszkulinitását a posztpatriarchális „gendertudatos” társadalomban.

DEMCSÁK KATA

A csupasz nő

Előadásomban Desmond Morris *A csupasz nő* című könyvét vizsgálom. Arra vagyok kíváncsi, hogy a női test etológiai szemléletű reprezentációja milyen következményekkel jár a női testtudat alakításában. Milyen módon befolyásolja a nők szexuális identitását egy ilyen könyv? Mekkora szerepe van (van-e) ennek a műnek a társadalmi normák és szerepek, a „normális” szexuális viselkedésmód rögzítésében? Vagy olyan könyvről van szó, amely hozzájárul ahhoz, hogy a nők tárgyból ágenssé váljanak? Desmond Morris egy másik munkájában, a *The Human Sexes* című dokumentumfilm-sorozatában bemutatja a nők tárgyiasításának folyamatát különféle kultúrákban, és hangsúlyozza a másság, de egyenlőség gondolatát. Vajon ez a könyv a nők szexuális egyenjogúságának megteremtését valósítja meg, vagy a tárgyiasítás folyamatában vesz részt?

DÉR CSILLA ILONA

Milyen a magyar nő, ha anya?

Két vizsgálat képezi előadásom alapanyagát, mindkettő a mai magyar anyaképet igyekszik egy-egy területen körüljárni.

Az elsőben az *anya* szó kontextusait – és különösképpen a jelzőit, illetve szóösszetételbeli használatait – vizsgálom meg sajtónyelvi és internetes anyagokban, arra a kérdésre keresve a választ, hogy az anyákkal kapcsolatos mai társadalmi sztereotípiák megjelennek-e a nyelvhasználatnak ebben a szegmensében, és ha igen, milyen mértékben, és milyen formákat öltenek. Külön foglalkoznék veled, hogy ezek milyen lehetséges összefüggést mutatnak egy korábbi kutatásom eredményeivel, amelyben a *feminista* kifejezésre vonatkozó internetes nyelvhasználatbeli sztereotípiákat térképeztem fel. A második részt egy attitűdvizsgálat képezi, amelyben anonim kérdőíves felmérés keretében gyűjteném össze mai magyar anyák véleményét társadalmi és magánéleti szerepeikről, illetve az anyaképhez kapcsolódó társadalmi és nyelvi sztereotípiákról.

FRIEDRICH JUDIT

Igazi vagy? Avagy: Ki számít igazi nőnek Magyarországon?

Az előadás címe a Feldmár-Bernát-Büky szerkesztette *Igazi vagy? Iskola nőknek* (Jaffa, 2008) című könyv kapcsán vetődik fel, de én azt kérdezem veled, mely közeg kit fogad el “igazi” nőnek, “hiteles” nőnek, a nők reprezentálására alkalmas nőnek.

Az “igazi nő” kérdését alapvetően irodalmi közegben vizsgálom és a nyelvi megfogalmazások felől közelítem meg, abból a szempontból, hogy milyen közegben hogyan lehet, vagy hogyan szokás megszólalni, ha az irodalmi érték mellett a gender vagy a szexualitás aspektusa is megjelenik. Vannak-

e még olyan mondatok, amelyek úgy kezdődnek, hogy “én nem vagyok feminista, de”, illetve milyen megszólalások váltották fel ezt a megközelítést. Megvizsgálom saját megjelent “ha nem így és nem itt írnak erről a könyvről, akkor a leszbikus elem vagy botránykő, vagy elhallgatás tárgya lenne” mondatomat (Kalligram “Leszbosz” 2007 július-augusztus, 77. o.): valóban úgy van-e (még), hogy ha nem eleve gender-szempontról megjelölt, s egyszerűsített “védett” pozícióból szól meg az ember, akkor addig kell magyarázkodnia, míg már elsikkad, amit mondana, vagy nem tud úgy megszólalni, hogy eleve félre ne értsék – illetve megszólal-e egyáltalán, ha nem ilyen közegben kellene megszólalnia. Ez utóbbi aspektus kapcsán a kérdés intézményes megjelenése is érdekel: pl. ki tartotta a Mindentudás Egyetemén a Gender-előadást, mi volt a reakció Hilary Clinton elnök-jelölésére, kik és hogyan tartanak gender-jellegű órákat az ELTE BTK néhány tanszékén, és mi vajon “igazi” nőknek számítunk-e.

FARKAS ZITA

Prostitúció (képek) és női szexualitás

Az előadás keretén belül azt fogom elemezni, hogy a jelenlegi magyarországi prostitúció körüli diszkurzus miképpen definiálja a női szexualitást. A prostitúció törvény szövegén kívül figyelmet fordítok a médiában, legfőképpen a napilapokban megjelent cikkekre. A nyilvános beszédmód meghatározása után összehasonlítom miképpen határozza meg a prostitúció a női szexualitást Bódis Kriszta *Rabszolgavásár* (2002) dokumentum filmjében és Julie Mine *A Szex fogságában avagy egy Budai Szalon Titkai* (2006) című regényében.

GÁBORJÁK ÁDÁM

“Ez itt minek a helye? “ (Tér, emlékezet, és nemiség viszonya Tóth Krisztina *Vonalkód* c. novelláskötetében)

Előadásomban a tér és nemiség irodalmi reprezentációjának problematikáját szeretném megvizsgálni Tóth Krisztina 2006-ban megjelent *Vonalkód* c. novelláskötetében, mely több szempontból is érdekes lehet egy ilyen vizsgálódás számára, hiszen több szövegnek meghatározó elbeszélői stratégiája a Kádár-kori szocializmus és a rendszerváltás utáni magyarországi világának felidézése a különböző gyermekkori élmények, tárgyak, vagy helyek megjelenítésével, vagy a (már) felnőtt nők, asszonyok félresikerült szerelmi életének elbeszélésével. A kötet éppen emiatt inkább a „hihetetlen intenzitású őszinteség”, vagy az abszolút hitelesség könyveként artikulálódott a recepcióban, mely egy letűnt kor nyomait hordozva lehetővé teszi az elvesztett múlt meg- és újraélését. A posztoszocialista nosztalgia referencialista ábrándja azonban mintha rendre megfelelne az elbeszélések azon rétegeiről, melyek a test és/vagy a női identitás konfliktusaira vonatkoznak. Az elbeszélő múlt ugyanis többnyire a test és nőiség „sebhelyein” keresztlévelekedik meg az elbeszélők számára, s a vérző sebek, vagy az öregedő, haldokló testek emlékei megnyugtató nosztalgia helyett sokkal inkább kizökkentik az olvasást. Test és nemi identitás traumatikus megélése viszont szorosan összekapcsolódik az elbeszélők által bejárt (múlt-, vagy jelenbeli) hely(szin)ekkel. Ezek a helyek pedig hol a szubjektivizálódás társadalmi folyamatának meghatározó normatív ideológiai és hatalmi intézményeiként (iskola, bevándorlási hivatal, nyári tábor, stb.) jelennek meg, ahol a női elbeszélők rendszerint a szubjektum hatalomnak való alávetettségével és a test ideológiai szabályozottságával, bevésődéseivel szembesülnek (l. *A tolltartó*, *Vonalkód*), hol pedig a gyermekkori élmények olyan helyszínei (például a nyári tábor), melyek összekapcsolódnak az első szexuális és szerelmi élményekkel többnyire materiális (emlék)nyomot hagynak a testen (l. *A kastély*, *Ez itt minek a helye?*). Tér és nemi identitás elbeszélésének egy további lehetőségét vetik fel azok a szövegek, melyek nem valamely múltbeli helyszínen játszódnak, hanem egy idegen országban, mivel ezek a női identitás konfliktusain túl az etnikai idegenségélményt is hangsúlyossá teszik. A kívülről érkező veszélyes Idegen, a „bevándorló” élményének megtapasztalása mellett azonban az egzotikus ország különböző helyszínei az elvesztett szerelem feletti gyászunka záróköveivé is válnak (*Hideg padló*, *Take five*). Előadásomban tehát arra keresem a választ, hogy a különböző novellákban miként függ össze tér, emlékezet, női identitás, és retorika, valamint hogy ezen „vonalak” összekuszálódása milyen ideológiakritikai térképet vázolhatnak fel az olvasók számára.

GYÖNGYÖSI NIKOLETT

Spiegelmann Laura – Új női szexualitás és új női szubjektum?

Előadásom tárgya a „Spiegelmann Laura-mítosz” szexualitás- és nőreprezentációs vonatkozása, valamint fogadtatása az interneten. Elsősorban a Spiegelmann Laura internetes blogján olvasható írásokban megjelenő nőképet, nő és szexualitás közötti viszonyt elemzem: azt, hogyan konstituálódik blogjában Spiegelmann Laura, mint szexuális és női szubjektum, mint önreflexív, öntudatos, ugyanakkor grafomániájának, saját testének és a férfiaknak kiszolgáltatott – mi több, egy férfi íróval azonosított – önélet/író/nő. Továbbá kitérek arra is, hogy az internetes olvasóközönség a kommentekben és más, Laurával kapcsolatos blogbejegyzésekben hogyan reagált a szövegek általam vizsgált reprezentációs stratégiájára. (Sőt, az újabb könyvre készülő blog/írónőnek követője is akad.) Előadásomban tehát arra keresem a választ, hogy együtt vizsgálva Spiegelmann Laura blogbejegyzéseit a hatástörténetükkel, vajon beszélhetünk-e egy új, alternatív és szubverzív női szexualitásról és szubjektumpozícióról.

HUSZÁR ÁGNES

Klasszikus lesbikus *coming out* regények

A *coming out* 'a másság kinyilvánítása' egy plasztikus téri metafora. Annak a cselekvésnek a markáns leírása, melynek során valaki annyira idegennek érzi magát az otthonosnak tűnő belső térben, hogy kilép belőle. Ezzel a mozdulattal megszünteti az elviselhetetlennek érzett rejtőzöttséget és kiteszi magát a tekinteteknek, amelyek idegenként ismerik fel őt. Az idegen otthonosság és a vállalt idegenség pólusai közti oszcilláció adja a *coming out* szövegek sajátosságát. A *kilépés* dramaturgiai szervező elvként működik három, a huszadik század húszas éveiben született lesbikus regényében: Virginia Woolf *Orlandójában*, Radclyffe Hall *The Well of Loneliness* és Annemarie Schwarzenbach *Eine Frau zu sehen* című szövegeiben.

JOÓ MÁRIA

A család/házasság a mai politikai filozófiában

A politikai filozófia domináns diskurzusai egészen a kilencvenes évekig nem foglalkoztak a család/házasság/szexualitás kérdéskörével a magánélet/közélet (private/public) elkülönítése következtében. Mint ez közsímet, a feminista elmélet éppen a kettő szétválaszthatóságát tagadta-szinte a kezdetektől ("The private is political"). Először azonban Simone de Beauvoir radikális házasság-kritikáját mutatom be: a tradicionális polgári család monogám, hitvesi szerelem ideáljára épül, miközben egy szexuális csereszereződést takar. Beauvoir kritikája saját (feminista) álláspontján alapszik, amely az egyéni szabadság és morális felelősség szempontját összekapcsolja a politikai-társadalmi célokért való elkötelezettséggel. A feminista és melegmozgalmak a szexualitás társadalmi intézményeit is az elméleti vizsgálódás tárgyává tették. A mai politikai filozófia két nagy diskurzusában, a libertárius és a komunitárius felfogás egyes képviselőit és azok feminista kritikáját fogom röviden összefoglalni: 1. Rawls Az igazságosság elmélete S. Moller Okin általi kritikája (Justice, Gender and the Family) 2. a komunitárius nézet képviselőjében M. Sandel és feminista kritikája. A kilencvenes évek amerikai "new familialism"-ja nagyon jól jött a magyar konzervatív törekvéseknek: J. Bethke Elshtain egyik idesorolható cikkét 1997-ben a Világosság kiadta, bár a szerző ismert feminista. Végül utalok Manuel Castells diagnózisára a XXI. század elején: a patriarchális család már nem domináns családforma (*Az információs társadalom összefoglaló művében* 2006).

KÁDÁR JUDIT

Önfeláldozás a patriarchális érdekek védelmében? Női szexualitás Kosáryné Réz Lola és Bródy Lili regényeiben

Kétségtelen, hogy az államszocializmus 1980-as éveiből örököltük meg a „női szexualitás” jelentéseit, azonban a normák a század folyamán korábban is változtak. A 20. század első évtizedeiben megjelent „új nő” („New Woman”, az USA-ban flapper) szubverzív alakja a két világháború közt működő magyar írók műveiben is felbukkan. Az előadásban azt kívánom megvizsgálni, hogy a férfiakhoz való viszonyában miben tér el az „új nő” alakja két magyar, bevallottan feminista író, Kosáryné Réz Lola és Bródy Lili műveiben a korábbi nőideáltól. A konzervatív feminista Kosáryné 1942 és 1947 között megjelent történelmi regényciklusának (*Asszonybeszéd, Perceg a szű, Vaskalitka, Por és hamu*) a század első felében játszódó, önéletrajzi zárókötetére és a baloldali feminista Bródy Lili 1933-ban kiadott, a gazdasági világválság idején játszódó *A felesége tartja el* című regényére összpontosítva azt vizsgálom, hogy női szereplők miként vélekednek a női testről, a nők szexuális jogairól, s szexuális magatartásuk mennyiben különbözik a korban a nőknek előírt viselkedéstől. Ehhez olyan, a női szexualitás szabályait rögzítő, két világháború közötti normaközvetítő kiadványokat veszek kiindulópontul, mint a széles közönségnek szánt Tolnai-féle *Orvos a családban*, s annak a női szexualitással foglalkozó „Nemi élet” című fejezete és szócikkei (például „szexuális neurasténia”, „pubertáskori betegségek”), illetve Lamács Lujza *Háztartási és Nevelési ismeretek polgári leányiskolák számára* című tankönyvének 1926-os kiadása.

A *Por és hamu* azt tükrözi, hogy a női egyenjogúságra igényt tartó, annak megvalósulásáért egy feminista egyesület munkájában is részt vevő hősnő a szexualitás nők számára előírt normáit elfogadja, azok megváltoztatását nem tartja szükségesnek, *A felesége tartja el* a „flapperek” iránt megértést tanúsító hősnője pedig komoly erőfeszítést tesz annak érdekében, hogy saját házasságát a régi alafölérendeltség keretei közé terelje vissza. Miközben a két nő küzd a nők tanuláshoz és munkához való jogáért, a saját testük fölött való rendelkezés nem jelenik meg problémaként. Kosáryné katolikus vallását gyakorló hősnőjében a testi szerelem igénye fel sem vetődik, Bródy megcsalt felesége a család megőrzése érdekében elfogadja a szemében szexuális vonzerejét veszített férfit.

KOLLER NÓRA

A szputnyik szubjektív monográfiája

Van-e élet a Földön kívül? Az űrkutatás populáris diszkurzusának állandó kérdése perspektivizál: az ámuló földi tekintet talán fel-, de remélhetőleg magától elfelé fordul. A kérdés totális: a keresés teljesíthetetlen ígérete és célja *az élet maga*, amely, felbukkanva a kifelé vetett tekintet horizontján, új élet-világot teremtő találkozást hozhat (Althusser 2006). A végtelen külső tér az ismert, kompakt, klauszrofób hozzáférhető tér ellentettje és ideálja. Látszólag kevésbé hangsúlyos itt a retinára belülről égetett képek, az én-memória szerepe. Azonban a tudományos-vizuális küldetés ambíciója már a felszínen sem csupán egy esetleges Másik megtapasztalása. Maga a tér hagy nyomot a szemlélőn (Ahmed 2007, 2004); a szemlélt élő tér nem függetlenül, viszont véglegesen megismerhetetlenül létezik.

Dolgozatom az 'élet' fogalmát az űr népszerű elgondolásai és az itt, az adott pillanat, a bizonyos tér metszetében értelmezi. A kulturális földrajz kedvelt helyszíne, a nyüzsgő kozmopolita nagyváros helyett képzeltem terepem egy Bács-Kiskun megyei falu lesz. A következőkben nem vállalkozom arra, hogy egyes életkeletet értelmezzek ismert vagy állított társadalmi-történelmi paramétereik alapján. Nem célozom az sem, hogy bizonyítsam: a falvakban igenis van élet. Ehelyett az ön-etnográfia módszerét alkalmazva egy 60-as évekbeli délután helyét próbálom megtalálni. Mesélik, hogy T. néni, akihez ez a délután tartozik, magyar lány volt. Ide indulunk.

KÖNCZEI CSILLA

A férfi, a traktor és a nő

Dolgozatomban azt vizsgálom, hogy hogyan rajzolódtak ki a különböző férfi és a női szerepek a képi reprezentáció szintjén egy olyan társadalmi közegben, amelynek hivatalos ideológiája a férfi-női egyenjogúságot hirdette. Az elemzés tárgya egy 1950-ben Romániában magyarul kiadott agrárproletkultus évkönyv (Falvak Népe Naptára 1950, A Romániai Magyar Népi Szövetség Kiadása). A dolgozatban feltett kérdések azt fejtetik, hogy milyen reprezentációs technikák segítségével próbálta alakítani a pártállami propaganda a társadalomban a nemi identitást, és hogy ezek a technikák mennyire voltak sikeresek, illetve milyen ellenállásokba ütköztek.

MAGÓ-MAGHIAR ANNA

Erkölcsei, politikai megfontolások és módszertani döntések

A szexuálisan explicit médiatermékek széles körben való elterjedése és fogyasztása az utóbbi évtizedekben egyre gyakrabban volt különböző aggodalmaskodó társadalmi jelentések középpontjában. Úgy a politikai, mint az akadémiai körökben ennek a témának a kizárólagosan behaviorista (hatások és szabályozási problémák) szempontból való elemzése leszűkítette a szexuálisan explicit szövegekről és fogyasztásukról szóló beszélgetést az ártalom kérdéskörére. Az alternatív elemzési perspektívák rendkívüli módon alulreprezentáltak. Akadémiai szempontból a szexuálisan explicit médiatermékek azzal keltik fel az elemző figyelmét, ahogyan a nemiségről és a nemi életéről beszélnek egy adott kultúra keretein belül. A saját doktori disszertációm ezen komplex kultúrtermékek egyik vetületét szeretné megvilágítani, nevezetesen azt, ahogyan egy bizonyos etnikai identitás fogalmazódik meg a szexuálisan explicit médiatermékek diskurzusába ágyazódva.

Előadásomban a fent vázolt kutatás körvonalait meghatározó dilemmákról és döntésekről szeretnék nyilatkozni. Bevezetőül a témakör komplex kulturális jelentősége és az ennek megfelelően árnyalt kutatási módszerek használata mellett szeretnék érvelni. Ezt követően a felmérés különböző elemeinek meghatározásakor felmerülő kérdéseket fogom megvizsgálni, vagyis a következő kérdésekre próbálok válaszolni: Mit jelent a szexuálisan explicit médiatermék és miben különbözik a pornográfiától? Hogyan kell a Kelet-európai női nemi identitást értelmezni ebben a kontextusban? Milyen előnyei és hátrányai vannak egy ilyen homályos földrajzi körvonalazásnak? Melyek azok a kritériumok, amelyek bizonyos kultúrtermékeket relevánssá tesznek a kutatás számára és milyen kizárásokat eredményezhetnek ezek? Milyen előnyökkel és hátrányokkal jár a szemiotikai elemzés, mint módszer alkalmazása ebben a kutatásban? Végül pedig azokat a lehetséges etikai és politikai implikációkat fogom elemezni, amelyek a kutatás hipotéziséből (következtetéseiből) származhatnak különös tekintettel a Közép-kelet európai nők nemi identitására.

Előadásommal a felhívásban felsorolt témakörök közül a harmadikhoz szeretnék egy konkrét esettanulmánnyal hozzájárulni, a szexualitás szempontjából elgondolt kutatás elkerülhetetlen erkölcsi és politikai kérdéseinek feltárásával.

MIHALOVICS ÉVA

Szexus 'zajok' Woody sheriff világában – avagy a nő és tere a Pixar filmekben

A tavaly megkezdett munkát vinném tovább - és ez alkalommal is a gyermekek, esetleg serdülők számára készített mozgóképeket vizsgálom. A címben jelzett 'zaj' nem más, mint a gyerekfilmek, mesék, könyvek esetében valójában kötelező, alkotó és szülő által is elvárt (?) tanulság mögül átszűrődő reprezentáció, ami nem feltétlenül van összhangban az intencionált üzenettel, viszont szövetszerűségében valami módon leképezi a bennünket – és gyermekeinket – körülvevő valóságot. Tehát nem (csak) a megjelenített, hanem a megjelent, a láthatóvá vált, a 'kilógó' tartalmat vizsgálom, ez alkalommal a Pixar stúdió (Disney-vel is közös) produktumaiban, leginkább a két Toy Story filmben.

MOLNÁR CSILLA

„Újra olvasva”: Eroticizmus és női beszéd Erdős Renée elbeszélő művészetében

Munkám tervezett célja, hogy a szexualitás tereinek témáján belül egy bizonyos elbeszélői tér és annak konnotációi mentén vizsgálódjak. Erdős Renée (1879-1956) a maga korában, a századelőtől kezdve feltűnést, és bizonyos fokú sikert keltett verseivel, majd többnyire önéletrajzi fogantatású elbeszélő műveivel: *Ősök és ivadékok*, *Új sarj*, *Az élet királynője*, *Santerra, bíboros*, *Ladimia Tarsin házassága*, *A nagy sikoly*, *Antinous*, *Csendes kikötő*. Volt miről írnia, hiszen zaklatott magánélete kapcsolatait, házasságait tekintve kielégíthette az egykorú sajtó botrányrovatának olvasóit. A műveiben lappangó, illetve testet öltő erotika tette őt elsősorban szélesebb körben olvasottá. A közben eltelt egy évszázad a női beszéd, a női narratíva lehetőségének vonatkozásában mindenképpen szükségessé teszi műveinek „újra olvasását”, ide értve a köréje fonódó korábbi értékelések, előítéletek kritikai felülvizsgálatát is. Az értelmezői tér olyan összefüggések mentén rajzolódhat újra, mint a nietzschei filozófiához való ambivalens viszony, származás és eredet, vágy és hit, (női) individualitás és érzékiség, a késői modernitás dichotómiájának jellegzetes antinómiái. Erdős Renée egy új lehetséges kontextusban nem az erotikus tematikával vonzó lektűríró többé, hanem a női irodalom korai szerzője, aki megélte és megírta az emancipáció problémáját, artikulálta a maga korában tabunak számító női szexualitásról szóló beszédet. A harmincas évek végétől fél évszázadig semmit nem adtak ki tőle, „köszönhetően” a zsidótörvényeknek, majd a kommunizmus aszexualis nőképzeteinek. Az irodalmi kánon folyamatosan alakul, ennek megfelelően, amennyiben a megértés hermeneutikai szándékával közelítünk Erdős Renée műveire, annál valószínűbb, hogy ő is a modern magyar irodalom történetének hatást gyakorló részesévé válik.

P BALOGH ANDREA

Határátlépések Kiss Noémi *Trans* című elbeszélés kötetében

Kiss Noémi *Trans* című elbeszéléskötetének első három története, „Trans. Átjáró a kerülőutakhoz”, „H mint néma határ. Törmelékek” és „B., B. és B.. Feljegyzések egy közös füzetből,” a szexualitás kérdését a berlini fal leomlása utáni európai határmegnyitások, és a politikai értelemben vett nyugati és keleti területek közötti átjárás viszonyában tematizálja. Az elbeszélések mindegyike egy a magyar államszocializmus utolsó évtizedében felnövő nő németországi élményét tárja elénk egyes szám első személyben előadott történetben. Ekképpen Kissnek ezek az elbeszélései tekinthetők olyan irodalmi törekvéseknek, amelyek a politikai rendszerváltás és az európai integráció óta megváltozott földrajzi, politikai és kulturális szabad határátlépés tekintetében tesznek kísérletet a szocialista nemzetállamban elfogadott és ’tanított’ magyar nő-ideál és ideális szexualitás átpolitizálására.

„Szabadság, szerelem! E kettő kell nekem!” Emlékszem, oly sokszor szavaltuk, majd énekeltek büszkén Koncz Zsuzsa felvételére ezeket a sorokat a késő kádári időkben, magától értetődőnek tartva a

PÉCSI EMŐKE

Az aszexualis író nő patriarchális fantáziája: Czóbel Minka, „a csúnya tündér”

Czóbel Minka recepciója hemzseg az író nő külsejével, nőiségével, szexualitásával kapcsolatos „tényektől”. Ezek az objektívnak ható leírások nem nélkülözik a gúny különböző retorikai elemeit sem, melyek mindenekelőtt az író nő „csúnaságára” és szexualis „frusztráltságára” irányítják a figyelmet: „A csúf és gazdag vidéki nemes kisasszony, aki hosszú éveken át várakozik – hiába – a talán túl naivul és romantikusan fölfogott nagy szerelemre, majd a kiegyensúlyozott, idillikus házasesetre, már önmagában is a polgári vígjátékok alaphelyzetét súroló állapot. S ha ehhez még hozzávesszük, hogy – mint Pór Péter említi szép utószavában – Czóbel Minkában soha nem volt elég bátorság e tragikomikus privát sors elleni komolyabb lázadáshoz, mégcsak valamilyen artikulálatlan, ösztönös kitérés

formájában sem, akkor kitűnik, hogy ennek a lírának a közvetlen élményalapja az elégtétel, a kárpótlás keresése, egyfajta kompenzációs igény lehetett – az írás formáiban, az élet formái ellen.” (Könczöl Csaba: A dilettáns bátorsága. In: *Életünk* 1975/2, 188) Mielőtt azonban még egy pillanatra is elgondolkoznánk azon, hogy Czóbel Minka „valóban” magányos és csúnya vénlány volt-e, lássuk be, hogy amikor a patriarchális és heteronormatív szemszögből közelítő kritikus súlyos kijelentéseket tesz egy nőirő külsőjével, szexualitásával kapcsolatban, tulajdonképpen nem tesz mást, mint kiemeli őt az irodalomkritikának abból az általános diszkurzív közegéből, amelyben a férfi írókat tárgyalják, ugyanakkor behelyezi őt a nőkről szóló általános diszkurzusba illetve a nőiség által meghatározottnak tételezett „nőirodalomról” szóló hagyományos diszkurzusba. Az író a szellemi szférából a testiség szférájába utaltatik – mely a közgondolkodás szerint egy alantasabb szféra –, megfosztatik író-volta testetlen absztraktumától, mellyel férfi írotársai mindenkor felruháztak (hisz az ő lényüket evidenciaként uralja a szellem). De megfosztatik *autonómiájától* is, hiszen külsőjét olyan determináló tényezőként írják le, mely képtelenné teszi őt életének önálló irányítására, meghatározására, művészete pedig e külső biológiai tényezők, meghatározottságok függvénye, melynek egyenes következménye, hogy nem is hozhat létre autonóm műalkotást.

SIMON LEHEL

Nők és meleg/biszexuális férfiak

Magyarországon még rendkívül erős a meleg és a biszex férfiak nőkhöz fűződő kapcsolatainak sztereotipizálása. A melegkultúráról egyszerre él az André Gide-i kollektív férfiheroizmus ócsított vulgár változata, a „nőgyűlölő férfi”, ugyanakkor a társadalom kollektív skizoid módon emellett egyszerre tartja a melegeket rossz értelemben vett „társadalom – elnőiesítőknak”, „félresikerült dandyknak”. A biszex férfiakról a kollektív kép ugyanúgy egyszerre az a férfi – sokszor szembeállítva a melegekkel –, aki „eredendő biszex hipermaszkulinitásában” „természetesen nem szelektál nők és férfiak között, hiszen neki mindegy”, mint az az előítélet, miszerint „nőkkel nem tud férfi lenni, ezért látens passzivitását csak férfiak segítségével képes kiélni.” Kérdés, a nők hogyan élik meg a meleg vagy éppen biszex férfiakhoz fűződő emberi vagy éppen szexuális kapcsolataikat?

A kutatás genderszemontja éppen az volt, hogy a nőkre hogyan hatottak ezek a férfiak, s ennek fényében elemeztem a fentebb említett férfi szexuális kisebbségek önmagukhoz fűződő viszonyát: „lehet – e egy nőnek egy biszex férfit birtokolni?” , „milyen stratégiai genderszövetség jöhet létre egy nő és egy meleg férfi között?”, ugyanez „a szövetség hogyan néz ki egy nő és egy biszexuális férfi között?”, és mindez „a viszony hogyan alakul, ha a nő lesbikus, vagy éppen biszexuális?” Meggyőződésem, hogy a nők interjúreagálásai nem csak saját pozíciójukat orientálták ebben a kérdésben, de a patriarchális sztereotípiákat lebontva a meleg/biszex férfiakat - önmagukban is – kiszabadították a 2000 éves „társadalmi rendszerszerű diszpozicionáltságukból.” Hogyan tovább, női embertársaink?

VASVÁRI LUJZI

A női szexualitás[ok] holokauszt túlélők visszaemlékezéseiben

Az előadás részben a 2008-as konferencián elmondottak továbbgondolása. Akkor a nők testi élményeinek nemi sajátosságait vizsgáltam a Holokauszt túlélők visszaemlékezéseiben. Ezúttal a kikényszerített és a nők által is kívánt szexuális aktust veszem szemügyre. A kikényszerített szexus kapcsán a visszaemlékezések többnyire hallgatnak a megerőszakolásról, miközben a közbeszéd előszeretettel beszél a kikényszerített prostitúcióról. A konszenzuális szexus és szerelem, az azonos és különböző neműek között egyaránt, meglepően gyakori volt a legembertelenebb körülmények közepette is, a (többnyire hevesen tagadott) tehervagonoktól a koncentrációs táborok és a felszabadítás hiperaktív szexualitásáig. Lengyel Olga, a legelső visszaemlékezők egyike, 1947-ben a következőket írja: “Még a krematóriumok árnyékában sem tudták az érzelmeiket teljesen elnyomni” és cumikból készített alkalmi óvszerekről beszél, melyekre nem nagyon volt szükség. A visszaemlékezések tanúsága szerint mindez és ennél több is megtörtént.

Mivel különösen keveset tudunk a lesbikus szexualitásról a holokauszt idejéből, aminek részben a túlélők visszaemlékezéseinek hiánya is oka, az előadás második felében a rejtőzködő és

felvállalt leszbikus szexus eseteit elemzem. Azt állítom, hogy Senesh Anikó “Hanna,” visszaemlékezése magyar nyelvű változata alapján, nem valószínű, hogy heteroszexuális volt, ami különösen fontos megrázó ám értelmetlen mártíromsága és a visszaemlékezését követő nemzeti hőssé emelése fényében, ahol Szent Johannává magasztulása leginkább csak a maskulin nacionalizmus érdekeit szolgálta.

gender studies

research group

